

ČRTICE

Marko Hudnik

NOVI KLOBUK

Povedal sem ji, da potrebujem novo pokrivalo, in takó sva zavila v bližnjo prodajalno klobukov. Moja spremljevalka je bila Asta. Malo pred tem sva imela majhen incident. Bilo je tako. Razumela sva se do kraja dobro, zdelo se mi je, da bi jo tako rekoč užalil, če je ne bi poljubil oziroma začel poljubovati. Zmotil sem se: ona ni bila za to in konec koncev jaz tudi ne. Zavrnila me je, ne sicer grobo, vendar odločno in kakor z nekakšnim začudenjem spričo mojega nepričakovanega poskusa. Poljubil sem jo še enkrat, tokrat bolj zaradi tolažbe, ker je bil prvi poljub ponesrečen, pa tudi zato, da njej in sebi dokažem, kako najinega razumevanja nobena stvar ne more pokvariti. Te nagibe je brez besed razumela; drugi poljub ni bil ponesrečen, v svoji bežnosti je bil nekako popoln, ni vodil v ponovitve in nadaljevanja.

V takem razpoloženju sva torej kupovala klobuk. Že od vsega začetka se mi je zdelo, da pride v poštev samo »tisti črni«. Bil je dejansko najbolj resen, tudi sorazmerno visoka cena je govorila njemu v prid: to je bilo kvalitetno blago. Torej sva ga vzela.

Tihi pomisleki so se začeli že tisti hip, ko sva se spet znašla na pločniku, ko sva pa prišla do Tivolija, je izbruhnilo. Šla sva namreč v Tivoli. Tu sem klobuk malce preizkusil, ga dal na glavo in spet snel, ga zavrtel na prstu in si ga ogledal, zdaj prvič zares in sproščeno ogledal. Bila sva čisto na samem, Asta in jaz, vreme je bilo hladno in v tem delu Tivolija ni bilo sprehajavcev. Poglejmo, kako mi ta klobuk ugaja, če si ga ogledujem sam in me nihče ne moti! Takoj sem si bil na jasnem, da je bil nakup popolnoma ponesrečen. Ne le da mi črna barva pravzaprav ni pristajala — prej pa sem zahteval brezpogojno prav to barvo! — tudi v drugih pogledih klobuk nikakor ni ustrezal. Lastnosti, ki so prej govorile zanj, so se sprevrgle v nasprotja. Prej je bil fin, zdaj sem uvidel, da je kičast. Oblika je bila toga, nisi ga mogel po volji oblikovati. Rad imam namreč klobuke, ki jih lahko preoblikujem, kakor me je pač volja. Ta ni bil te vrste. Bil je, odkrito povedano, iz nekakšne lepenke, preoblečene s črno svilo. Skratka, nekaj, kar je spominjalo na umetno cvetje, na pogrebce in na klovne, na britof in na cirkus obenem. Sam nisem mogel verjeti, da sem to reč mogel za ta denar kupiti. Asta je ves čas tiho stala zraven, zdaj pa se je pokazalo, da sva istih misli.

Kako to, da me ni ob pravem času posvarila? Na to ni vedela odgovora, pač pa je vedela nasvet za ta hip: Pojdiva nazaj v prodajalno in klobuk zamenjajva. Torej spet iz Tivolija v mesto, na srečo ni daleč. — Na voglu Gajeve se nama je pridružil neznan gospod. Sam ga nisem poznal, za Asto ne vem; zdelo pa se je, da ga tudi ona ne pozna. Bil je nekako nevsiljivo vsiljiv; nevsiljivo in vendar neubranljivo vsiljiv. Nisva se ga mogla otresti, bil je vse preveč vljuden. In poleg tega ga kratko in malo ničesar ni bilo moč osumiti. Ne, res ni bil sumljiv. Vsiljivost, vljudnost, nesumljivost. (Vse to bi bilo moč razložiti tako, da sva ga pravzaprav le poznala, pa še prav dobro od tod njegova navidezna vsiljivost), pa ga bogve zakaj nisva hotela poznati. Priključil se je kot dober znanec, to se je zdelo vsiljivo; ker naju je dejansko dobro poznal, je bil, skratka vljuden in sproščen, torej nevsiljiv. Vsiljiv konec koncev ni bil — jasno.

Končno sva se ga znebila. Morda je uvidel, kako je z nama, in naju je pustil, da stvar prespiva. Midva sva si njegov odhod seveda razlagala po svoje, s stališča svojega prepričanja, da ga ne poznavata; no ja, vesela sva bila, da sva spet sama, pa čeprav le za nekaj trenutkov, saj je bila prodajalna že čisto blizu. Tam pa so nastale nove težave. Zapirali so. Sicer še ni bila ura, vendar se je bližala, znotraj pa so imeli še cel kup strank, ki jih ne bo mogoče tako kmalu odpraviti, zato so vrata zaklenili. Z mahanjem sva pripravila prodajavko do tega, da je prišla k vratom in jih malo odškrnila. Nič ne bo, nič ne bo, je ponavljala, ne da bi sploh poslušala najine razloge. Končno sva jo ganila s tem, da sva ji pomolila pod nos zavoj s pravkar kupljenim klobukom. To je učinkovalo: zdaj si je pustila dopovedati, da sva bila že na vrsti in sva prišla samo zavoljo zamenjave. Popustila je, pa le nekoliko: Asta je morala ostati zunaj, jaz pa sem moral obljubiti, da se ne bom rinil naprej, ampak bom mirno čakal, da me katerakoli izmed prodajavk postreže.

Z veseljem sem napravil ekshibicijo v potrpežljivosti, ki pa ni trajala dolgo: že čez kake pol minute mi je črnolasa prodajavka pomolila čez gnečo pred pultom klobuk, ki bi prišel v poštev kot замена za črnega. Bil je siv, fin, mehek; morda malo preveč moderen. Imeniten. Samo tako svetel: prekmalu se bo umazal. Potreboval bi nekoga, ki bi me prepričal, da je ta klobuk iz posebnega materiala, ki se sploh ne maže — oziroma se zelo lahko čisti. Od prodajavk tega nekako nisem mogel pričakovati, bile so preveč zaposlene, konec koncev pa bi bila njihova sodba v tej zadevi preveč pristranska in torej nezanesljiva, pa še jaz naj bi jim jo položil na usta, s tem da bi prosil zanjo? Kaj torej? Drugega primernege klobuka niso imeli; pomislil sem že na baretko, pa ta ne bi prišla v poštev. Baretka bi bila v primerjavi s ceno črnega klobuka le preveč poceni. Preveč denarja bi šlo v izgubo. Da bi si pa

omislil dve ali tri baretke, to bi bilo le preveč smešno. — Sivi klobuk je bil le za malenkost cenejši od črnega. Izguba bi bila minimalna. Torej, ta sivi klobuk. Naj bo, ta sivi klobuk. Vzel sem ga in odšel, razliko v ceni sem jim kar pustil. Zdi se mi, da je ena izmed prodajavk hotela zavpiti za mano, misleč, da sem pozabil plačati, pa jo je druga, ki je bila poučena, utišala. Na cesti je bilo nekam prazno, Aste ni bilo tam. Najbrž se je naveličala čakanja in je odšla naprej.

OB LJUBLJANICI

Bilo je lepo, sončno dopoldne, ko sem opazil, da so se ljudje na cesti ustavili kot na neslišno povelje. Morda je najbolj čudno prav to, da niti nisem bil presenečen. Ko da sem že pričakoval nekakšen signal, nekakšen alarm. Nekaj takega je tudi moralo biti, kajti vsi so prisluhnili in se z odločno, disciplinirano naglico napotili v določeno smer. Vse se je stekalo proti istemu žarišču, in to je bilo, kolikor sem mogel presoditi, nekje blizu Zmajskega mosta. Sam sem bil nekje blizu Resljeve ceste; od tod sem torej videl, da so se vsi, kar jih je bilo v stranskih ulicah, obrnili proti Resljevi in po njej navzdol.

Dopoldne je bilo, kot sem že omenil, lepo in sončno; tudi za tako vreme je bilo zunaj neverjetno veliko ljudi. Takrat se mi to ni zdelo presenetljivo. Lahko pa bi si zastavil vprašanje, kako to, da nisem slišal signala, alarma, sirene, karkoli je že bilo? Vprašanje je na mestu, saj so se ljudje v resnici obnašali tako, kakor sem opisal. Na drugi strani pa spet nimam nobenega dokaza, da je alarm v resnici bil. To so zgolj domneve, sklepanja na podlagi videza. Lahko bi bil koga vprašal. Prav. To bi v resnici lahko storil. Ampak v obnašanju vse te množice ni bilo prav ničesar, kar bi bilo opravičevalo in sploh omogočalo kakršnokoli spraševanje. Tako je, če se znajdeš v situaciji, ki ji kratko in malo nisi kos, ki je ne razumeš, vsi okoli tebe pa jo razumejo. Recimo, da nena doma stopiš v družbo, ki se smeje v en glas. Seveda jih boš vprašal, čemu se smejejo — če čutiš, da drugi od tebe to pričakujejo. Če tega ne boš čutil, boš tiho. In če se znajdeš v množici, ki ve za dogovor, ki je tebi ostal skrit, boš prav gotovo začel iskati obraz, ki bi kazal zmedenost, upornišvo ali kaj podobnega, po čemer bi se dalo sklepati, da tisti tudi ni na tekočem, da bi tudi rad vprašal.

Če bi na kateremkoli izmed obrazov okoli mene opazil le rahel znak, da ni vse v redu, da ni vse, kar se dogaja, samo po sebi umevno, bi prav gotovo... bi mogoče stopil k njemu in ga vprašal: Oprostite, za danes je bil predviden poskusni preplah, kajne?

Spominjam se na primer možakarja — bil je skladiščnik ali delavec v skladišču ali karkoli že, oblečen je bil v umazano sivkasto delovno haljo; ta je iz bližnjega dvorišča prinašal nekakšne prazne zaboje. In jih zlagal na kup ob pločniku; v usodnem trenutku, ko se je oglasila meni neslišna sirena, je imel še nekaj korakov od kupa. Opazil sem, da je privzdignil obrvi, napravil tistih nekaj korakov in se brez odlašanja odpravil na desno proti Resljevi cesti in proti Zmajskemu mostu. Čeprav sem opazoval predvsem tega skladiščnika, lahko s precejšnjo gotovostjo trdim, da so se vsi drugi iz množice vedli v principu enako. Takó sklepam po njihovem nadaljnjem početju, pa tudi občutek mi pravi isto. Čeprav jih nisem gledal, sem z vsemi čuti nekako zaznal, da so se vsi okrog mene za hip ustavili, potem pa so se s pospešenim korakom, vendar ubrano premaknili naprej.

Vse to dogajanje lahko nadalje pojasnim z naslednjo primero: bilo je, kakor bi v hipu oglušel, pa se tega ne bi zavedel. To bi si v resnici tudi mislil, če ne bi v vsem tistem vrvežu le nečesa slišal: slišal pa sem svoje lastne korake, čeprav sem imel zelo lahke poletne čevlje. Bilo je, ko da stopam ponoči po tlaku sam. Tako je: bil je vrvež za oči, samota za druge čute. Na drugi strani ulice gospa^{xx} z mojimi starimi znankami, tremi resastimi dogami. To so tri sestre. Navadno jih vidite skupaj, vse tri na enem jermenčku, ki je razdeljen na tri jermenčke — tako da po strukturi vse skupaj spominja na triglavega zmaja. Pa to sploh ni triglavi zmaj, nikakor; to so tri sestre v nežni mladosti, redno jih vidiš skupaj. Nekoč sem v parku opazil eno samo in jo pri priči ogovoril, kakor pač ogovorim psa, če gospodarja ni blizu — z ljubkovalnimi besedami. Ni se kaj prida zmenila, opazil sem, da gleda nekam mimo mojega boka, in sem se ozrl. Tik za mano sta stali obe sestri, veselo in živahno sta sopli in me po strani pogledovali. Bili sta priklenjeni na ogrodju »triglavega zmaja«. Tretji jermenček je bil prazen, gospa^{xx} ga je držala v rokah. — Za te tri sestre gotovo velja silogizem »če A, potem tudi B in C« — kjer pomeni A eno izmed sester, B in C pa drugi dve. Gospe^{xx} v silogizem ne moremo vključiti: resda gre na sprehod večinoma v spremstvu psov, pogosto pa jo vidiš tudi samo ali v družbi s starejšo sorodnico, gospo^{xxx}. — Tokrat je bil triglavi zmaj — triglavi v štirih osebah kompleten. Lahko bi pričakovali, da bo ta četverica povzročila v splošnem toku, ki se je gibal proti Zmajskemu mostu, kakšno nepravilnost, zmedo ali zastoj. Lahko bi se kdo ustrašil psov in se umaknil vstran; lahko bi katera izmed psičk poskusila zaobiti drevo po levi strani, medtem ko bi ga hoteli drugi dve obiti z desne — podobne reči se sicer pogosto primerijo. Nič takega se ni zgodilo. Discipliniranost, ki sem jo že omenil, je veljala tudi za triglavega zmaja. Šle

so kakor po sledi. Da ne bo nesporazuma: ne kakor pes, ki išče sled in vohlja levo in desno, ampak kot pes, ki je našel nedvoumno svežo sled, ki pelje naravnost. Z gospodarico vred so se vključile v skupni tok; vsa drevesa so obšle po isti strani in nikjer v bližini ni bilo strašljivih otrok.

Sam sem šel že prej v tisto smer. Ne morem reči, da sem imel namen zaviti na desno proti Zmajskemu mostu. Bil sem na sprehodu brez vnaprej določenega cilja, kvečjemu če sem morda nameraval stopiti mimogrede v nekakšno gostilno. Ne morem trditi, da bi me množica zanesla v stran proti moji volji.

Tik pred Ljubljano pa se je zgodilo nekaj, kar me je ostro ločilo od množice. Spet so očitno vsi zaslišali zame neslišno povelje in so se ustavili. Dogodek je tokrat spominjal na folkloro, na neke vrste kólo, pri katerem se plesavci zaženejo v eno smer v hipu, ko nameravajo zasukati kólo nazaj. Vsi so se nagnili proti nekemu žarišču, vsi pogledi so bili uprti v isto smer; marsikdo je stegnil roke proti tisti nevidni točki — ko da bi drug drugemu nekaj kazali. Šel sem ob okamenelih skupinah kakor državni voditelj ob gardnem polku.

Tam neke zadaj se je nekaj dogajalo, sprva nisem mogel ugotoviti, kaj. Končno sem našel vrzel med vrstami strmečih, se stegnil na prste in videl; bolje rečeno, uganil. — Najprej sem postal pozoren na veje pred kratkim posekanih ali morda s koreninami izkopanih dreves, ki so jih, skupaj z odsekanimi vejami, grmovjem, rušo in s kupi prsti prevažali na vagončkih, kakršne so nekoč uporabljali na gradbiščih. Vse skupaj je spominjalo na pustni oziroma novoletni sprevod. Bilo pa je nekaj, kar je na celem ovrglo domnevo o karnevalskem sprevodu: povsod med vejami, katerih listje je že začelo veneti, so bili položeni mrličiči. Nisem jih mogel videti, vagončki so bili precej nizki, mrličiči pa so bili naloženi čisto pri dnu: nisem se mogel dovolj povzpeti, da bi dobro videl čez ramena vseh tistih, ki so stali v negibnih vrstah pred mano. Kontrast je bil fantastičen: Živi so stali negibno, mrtvi — drevesa, trava, ljudje — so se, resda počasi, premikali. Sam sem živahno poskakoval za nepremično vrsto in se povzpenjal zdaj tu zdaj tam, podoben ščinkavcu, ki se v parku poganja za drobtinami. Ni mi sicer jasno, odkod vednost, da so na vagončkih ležali mrličiči, če sem videl le mrtve rastline. In še, na podlagi česa sem zavrgel prvotno domnevo, po kateri so bili to stari mrličiči izpred bogve koliko let, in se odločil za novo, po kateri ti mrličiči niso bili le — skupaj s travo in drevjem — pravkar odkopani, ampak le pred malo časa ubiti in pokopani? Vendar, o vsem tem tisti hip ni bilo niti najmanjšega dvoma, kakor sem mislil, tako sem tudi brez-pogojno verjel. Ves čas mi je bilo tudi jasno, da je to obred, ki se redno ponavlja. S tem je bilo obrazloženo marsikaj, na primer navajeno disci-

plinirano obnašanje gledavcev. Sklenil sem, da se bom kakor po naključju in vendar namenoma še večkrat pojavil tu ob tej uri, če ne že naslednji dan, pa vsaj pojutrišnjem, pri tem pa sem na dnu srca že vedel, da me ne bo manjkalo pri nobeni takih predstav, ne jutri ne kadarkoli.

PREHOD

Kaj je bilo — ples, prireditve, množični shod? Športna tekma, pogreb, polnočnica? Šli smo torej tja. Moja spremljevalka je bila gola in v svoji goloti očarljiva; držal sem jo čez pas in se čudil, da mi to dovoli: bila je namreč naša sosedka N. T., ki je znana po tem, da že vsaj štirinajst let ne pusti moškega blizu, sicer pa je bilo tudi v njenem vedenju nekaj očarljivega in v mojem prav tako. Šla sva pač tja; sem pa tja sem jo z dlanjo nalahno pobožal po robu telesa, od pazduhe do stegna. To pa je bilo tudi vse, kaj več mi niti na misel ni prišlo. Šli smo pač tja in edino to je bilo važno.

Rahla vlaga v zraku, prijeten hlad, svetloba cestnih svetilk nevsi-ljiva. Veselo in svečano razpoloženje. Njena golota se je s tem ujemala, ko da je golota posebej za to priložnost predpisano oblačilo.

Bilo je že dokaj pozno, vendar ulice niso bile mrtve. Z vseh strani so prihajali ljudje in odhajali v isto smer. Tako sem torej pomislil na polnočnico. Zanesljivo pa je bilo nekaj drugega. Konec koncev je bilo namreč težko najti tisti kraj, težko je bilo ugotoviti, kam so pravzaprav namenjeni. K polnočnicam hodijo privajeni ljudje in se ne bojijo, da bodo cerkev zgrešili! — Zatikati se je začelo zlasti proti koncu poti. Vsi smo vedeli, da je blizu, toda kam. Tudi prej so bili že zastoji. Očitno so vse tiste množice v grobem sicer vedele, kam gredo, nihče pa ni tega vedel natanko. Nihče med nami — in prav tako nihče od dežurnih redarjev. Teh je kar mrgolelo, zlasti od trenutka, ko smo že nekoliko vznemirjeni vdrli v poslopje tehniške šole in iskali prehod naprej. Kazali so nam pot naprej; očitno je bilo treba izstopiti pri zadnjih vratih tehniške šole na dvorišče, prek dvorišča iti naprej in tako dalje. Žal je imela šola več zadnjih vrat. Dvorišče je bilo podobno velikanskemu zapuščenemu gradbišču. Kupi smeti in odpadkov, jarki, zapleteno postavljene ograje in lese — vse to je bilo krivo, da se nam je dvorišče zazdelo kot pravi labirint. Bilo je več prehodov skozi vse to. Omenil sem že, da je tehniška šola imela več zadnjih vrat. Vsaka vrata so vodila v drug prehod, prestopiti iz enega v drugega pa ni bilo mogoče.

— Naj dodam še to, da je bila tudi notranjščina šole labirint zase, za razliko od dvodimenzionalnega dvorišča trodimenzionalen in zavoljo

zidov in stropov toliko bolj nepregleden. Dežurni redarji so nas napačno usmerjali, vsaj zdi se mi tako. Morda so nas usmerjali tudi prav, vsaj včasih, ampak v tem primeru drži, da smo njihova navodila pač napačno razumevali, vsaj pretežno: najbrž je bil en sam prehod pravilen in torej tudi samo ena zadnja vrata. Morda pa seveda tudi tista ne. Ne glede na vsa taka in podobna ugibanja se množice ni polotila panika: bilo je prav ganljivo opazovati gruče ljudi, takšnih, kakršni ljudje pač so — povprečnih in drugih — kako se trudijo pravilno razumeti navodila; kako se brez vsake jeze le nekako zbegani tudi po petič in šestič vračajo iz napačnih prehodov skozi napačna vrata v nepregledni labirint tehniške šole po navodila, ki jih bojo, po izkušnjah sodeč, napotila spet v napačno smer. — Nazadnje smo bili vsi tako utrujeni, da smo se kakor v transu napotili naprej po prvem prehodu, ki se nam je ponudil. Res je nekaj posameznikov že prej zginilo, zapustili so množico in iskali po instinktu. Kaj je bilo s temi, ne vem. Verjetno so do naslednjega jutra obtičali v kakšnem oddaljenem kabinetu, na kakšnem koncu hodnika, na presledku med stopnišči. Tudi mi, ki smo se napotili naprej, se po ničemer nismo več spraševali, v tem je bilo olajšanje. Tudi sam sem bil tako truden, da se nisem niti zavedel, kdaj sem bil ob spremljevalko: preri-vajoča se množica naju je ločila. Tu, na dvorišču, se mi je še enkrat zazdelo, da slišim njen glas, kako veselo pozdravlja nekega starega znanca. Oba glasova sta sredi vsesplošne enomoglosti zvenela prese-netljivo budno.

Prireditvev prevzaprav ni bila nič posebnega. Bila je očitno to, kar je nekomu po naključju prišlo na misel: nogomet v dvorani. Kar nas je preostalo, smo skušali obdržati praznično razpoloženje od prej. Bilo nas je bore malo v primerjavi z množicami, ki so se še pred nekaj urami valile po ulicah mesta in si utirale pot skozi labirinte tehniške šole. Bilo nas je še dober ducat. Večinoma spretni, bistri, okretni fantje. Bili smo v nekakšni predsobi, ki se je odpirala v veliko dvorano, v tej pa se bo igral nogomet. Vendar razpored prostorov ni bil tak, da bi bila vidna vsa dvorana; videli smo samo njen skrajni levi konec. Razsvetljava je bila dobra, vendar ni bilo upanja, da nam bo to kaj koristilo: po vsej priški bodo tekmo igrali pretežno po sredi dvorane. Po glasovih sodeč je bilo notri še kar živahno, torej bodo kmalu začeli. Stegnil sem se čez ograjo, ki je ločevala našo opazovalnico od dvorane. Upal sem na kakšno presenečenje, pa sem bil še bolj razočaran. Kako je mogoče na tako majhni površini — morda petkrat petnajst metrov — igrati spodoben nogomet? Golov sploh ni bilo; torej nas mislijo goljufati?

Končno se je moštvo začelo ogrevati z razgibalnimi vajami. Moštvo, pravim, kajti bilo je samo eno. Očitno so nas hoteli potolažiti, razgibavali so se izključno v tistem delu dvorane, ki je bil v našem vidnem polju. Opazil sem, da nam z gibi dopovedujejo, naj se razgibamo tudi mi. Ta in oni jih je res sledil, ostali so že dremali po koteh. Sam sem se kmalu naveličal. Eno je bilo jasno: tekma se bo zdaj zdaj začela, očitno pa ne bo kaj videti.

VARANJE V ZVESTOBI

Neki ruski emigrant, ime ni pomembno — mi je pravil:

— Vlak se je ustavil sredi ravnine. Skoraj bi bili prezrli, da je tu sploh kakšna postaja: bila je le majhna, lesena koliba. Vas naj bi bila »nekje na levi« za gozdičkom. Iz kolibe je stopil možak v železničarski uniformi z vrečo na ramenu. Kakor da bi nosil pošto.

Očitno se je mudilo. Možak je s pomočjo vlakovodje nemudoma zlezel na prvi vagon. Ta je očitno imel v strehi odprtino, kajti tisto, kar je imel možak v vreči, je nekam izginilo. Nekateri potniki so izstopili, da pretegnejo otrple ude; ti so pozneje zatrjevali, da je bila v vreči neka žival, lisica ali morda sobol. Potniki so vso stvar takoj nejasno navezali na razkošje v nekaterih krogih petrograjske družbe,« ki si zdaj, v tretjem letu vojne pusti zbirati dragoceno kožuhovino, »medtem ko naši fantje padajo na fronti, itn. itn.«

Stvar je v resnici izvirala iz Petrograda, vendar se je občutno razlikovala od predstav, ki jih je o njej mogel imeti povprečen potnik. Bilo je med februarско revolucijo in po njej. Po ukazu predsednika Dume so bile po vseh mestih z železniško postajo ustanovljene skupine za boj proti steklim psom. S posebno uredbo je bilo določeno, da mora imeti vsak vlak — osebni, tovorni in vojaški — »pregrajo za stekle pse«. Ekspresni vlaki so bili seveda izvzeti glede na to, da se ne ustavljajo na vseh postajah. Kako je bilo s posebnimi vlaki, v katerih so se vozile pomembne osebnosti, ni znano. Pogosto naletimo na domnevo, da so sami člani Dume — kolikor so se prevažali s posebnimi vlaki — prav gotovo hoteli videti, kako se v praksi izvaja akcija, ki so jo sami pomagali spraviti v življenje.

Sleherna železniška postaja je morala določiti uslužbenca, ki naj bi zbiral stekle pse s svojega področja in jih nemudoma oddajal. Ob vsakem postanku je bilo obvezno treba oddati vsaj enega psa, sicer postajni načelnik ni smel dati dovoljenja za odhod. Seveda so mnogi uslužbenci pri tem goljufali bodisi iz zanikrnosti ali hudobije, iz »smisla za humor«,

najpogosteje pa po sili razmer, če je steklih psov zmanjkalo. Vsi so si ob dobrem lovu ustvarjali zaloge psov za slabe čase, kar je bilo seveda proti predpisom. Oddajali so jih postopoma, zaloge pa so se medtem krčile in šle v nič, ker so se psi med seboj klali in dvojno poginjali: od stekline in zaradi ran. Tako je torej večkrat nanoslo, da je psov kljub vsej preudarnosti vseeno zmanjkalo.

Na nekaterih progah so nastajali resni zastoji. Bile so pokrajine in gubernije, kjer ne le ni bilo več steklih psov, temveč bi zaman iskal živo pasjo dušo, pa četudi bi gozdove in travnike z grabljami prečesal. Postajni zbiravci so si pogosto pomagali z mačkami, kar je bilo sicer tvegano, vendar izvedljivo. Vlakovodje namreč, ki bi to reč lahko odkrili in prijavili na pristojnem mestu, so se steklih zverin na splošno bali in so obvezno oddajo opazovali, če se je le dalo, bolj oddaleč. Omenil sem že, da je bila odprtina za pse na strehi prvega (poštnega) vagona. Vlakovodje so imeli navado, da so med prevzemanjem stali na določeni razdalji — deset ali petnajst metrov od vagona, tako da so lahko od spodaj videli, kaj se na vagonu dogaja. — Zbiravci psov so bili, razumljivo, sami okretni ljudje. Kdor ni bil tak, je kaj kmalu končal v bolnišnici. Kdor je sposoben z golimi rokami obvladati steklega psa, je gotovo tudi toliko rokohitrec, da bo znal prevariti zaspanega vlakovodjo. Psa — ali mačka — je bilo treba bliskovito zgrabiti za kožo na vratu, ga zvleči iz vreče in pahniti skozi odprtino v pregrajo. Kadar je vlakovodja izjemoma pozorno gledal pod prste — v vreči pa je bil maček namesto psa — so bili poleg hitrosti v manipuliranju potrebni dodatni triki. Z gibi in govorjenjem je bilo treba nakazati, da je v vreči težje breme, kot je v resnici bilo; četudi si vlekel iz vreče preplašenega in napol zadušenega mačka, si moral hliniti strah ali pa vsaj skrajno previdnost. Mnogi zbiravci so bili v tem pravi mojstri: pod vrečo, v kateri je bil maček, so se sklanjali, kakor da nesejo bernardinca in pol — itn. itn.

Poglavje zase je vnema, s katero so to uredbo izvajali vsi, ki jim je bilo delo zaupano. Ne smemo pozabiti, da je bil to čas, ko so se tisočletne vezi že začele rahljati, ko sta marsikje že vladala nered in brez zakonje. Morda bo kdo ugovarjal, češ: Saj opisane navade pričajo prej o nasprotnem, o izigravanju zakonov. Pa ni tako. Med drugimi pričevanji sem poslušal tudi izpoved moža, ki je bil sam postajni zbiravec. Posebej je poudarjal, da so predpise vestno izpolnjevali povsod, kjer je le bilo dovolj uporabnih psov. Kjer jih je zmanjkalo, je bila potrebna *dodatna vestnost*. Če drugega ne, je prinašanje mačk utrjevalo navado, ohranjalo videz itn. Žal, je pozneje, še isto leto, izbruhnila druga revolucija, oktobrska. V metežu državljanske vojne je vse to prešlo v po-

zabo. Predvsem je bila spričo zvestobe novi sovjetski oblasti pozabljena vdanost uredbam nekdanje Dume. To je bistvena točka. Zavedati se moramo, da omenjeni predpisi niso izvirali ne od začasne vlade, to je od Kerenskega, niti od carja, ki je bil malo pred tem odstavljen, temveč prav od DUME. Še za ruske razmere nenavadna vdanost zbiravcev izvira prav iz dvoumnosti besede »duma«. Ta namreč Rusu pomeni troje: skupščino; preprosto misel, misel-čustvo; končno — in to je pomembno — pesem, ukrajinsko pesem.

Mnogi so torej ubogali zaradi prirojene privrženosti sleherni oblasti; ti niso problem. Upirali bi se lahko tisti, ki se na oblast požvižgajo. Prav na te je imel drugi oziroma tretji pomen besede DUMA magičen vpliv. DUMA je to ukazala; če niso ubogali oblasti, so ubogali pesniško resnico, so ubogali dumo — pesem. Temu prizvoku se je bilo težko ne ukloniti.

O miselnosti ali nemiselnosti te akcije ne sodimo. Premislek je preprost: nobenih podatkov nimamo o tem, kam so spravljali vse tiste množice steklih zverin, ne, kakšno usodo so jim namenili. Žal, je tako. Vsi podatki, kar jih je prišlo do nas, se nanašajo zgolj na zbiranje in na odpremo. Vse drugo je utonilo v pozabo.

IGRICE

Vedel sem, da je to gradbišče. Prav tako bi lahko bile tudi razvaline, točneje, ostanki poslopja iz zasutega mesta: zidovi — segali so nekako do pasu — niso bili ne novi ne stari. Tu se je delalo; to bi lahko bilo odkupovanje, pa ni bilo, bila je gradnja.

Na sredi so postavljali oporo iz močnih železnih drogov. Čudil sem se, kako to, da oporniki niso ob stenah; še isti hip sem slišal razlago, ki pa, mimogrede povedano, ni bila namenjena meni. Eden izmed inženirjev je razlagal skupini obiskovalcev. Razlaga je bila nekako takšna: predvidevali so, da se bodo zidovi sčasoma sami od sebe nekako prilagodili opornikom, — teren je bil namreč peščen in izredno mehak. — Res so se zidovi kmalu začeli nekako prilagajati; tudi če na zunaj ni bilo videti nobene spremembe, — mi smo bili pripravljeni in smo prilagoditev pričakovali. V domišljiji se je razvila predstava o zidovih, ki se »nekako naslanjajo na opornike«, čeprav se jih niti ne dotikajo. Konec koncev pa je stvar šla mimo nas. Govorimo o sebi in o drugih obiskovalcih. Nedoumljivo ali ne — mi nismo bili inženirji, to ni bila naša stvar. In poleg tega, tu smo bili samo prehodni gosti; zaskrbljenost bi bila na mestu, če bi imeli ostati tu do sodnega dne. Tako pa — —.

Ni mi preostalo drugega — začel sem se obnašati kakor otrok brez nadzorstva. Na gradbišču je bilo raztreseno vse polno raznega orodja, med njim tudi kup bronastih zakovic v obliki orlove glave. Po tem bi lahko sklepal, kakšen pompozen stil je namenjen bodočemu poslopju, pa mi ni bilo do sklepanja, poiskal sem si kladivo in začel zakovice zabijati, najprej v lesene dele na samem gradbišču, pozneje pa povsod naokoli in kar v zemljo. Tla so bila, kot sem že omenil, mehka. Šlo je mnogo bolje kot v les. Pa ni bilo le lahko, bilo je tudi veselo. Poglavitnega užitka nisem našel v občutku, da se zakovice s takšno lahkoto vdirajo v rahlo prst, ampak v nečem drugem. Orlove glave, po katerih sem tolkel, so bile iz brona; to sem že povedal. Glave, po obliki orlove, po velikosti tigrove, morda še večje. Čeprav sem tolkel po njih z otroško močjo in ihtavo, pa le niso zvenele neubrano, ampak kakor nekakšni zvonovi. Spočetka sem tolkel besno in marsikatero glavo poškodoval; ko sem se zavedel zvenenja — zvonjenja, sem igro spremenil. Zdi se mi, da sem sprva hotel posnemati inženirje z njihovimi oporniki, zdaj, ko sem zaznal, da je več slišati, kakor pa videti, sem čedalje bolj samo pozvanjal in klical k nekakšni maši. Ta ali oni od obiskovavcev, naveličan ogleda in razlag, je res prišel pogledat, kaj se tu dogaja. Večinoma so ostali tu kakšno minuto, ta ali oni morda delj, največ kakšno uro. Poznalo se jim je na obrazih, da ne vejo, kaj bi, nekaj časa so poslušali in se drug za drugim vračali na gradbišče. Drugam ni bilo mogoče iti.